

Sultan Abdülhamid'in Sırdaşı – Tahsin Paşa'nın Yıldız Sarayı Hatıraları

Tahsin Paşa

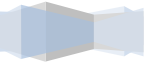
İstanbul, Yakın Plan Yayınları, Mart 2017, 352 sayfa, ISBN: 978 975 2487 04 8.

Fatih ERBAŞ*

Tahsin Paşa, 1894 yılından 1908 Ağustos ayına kadar Sultan II. Abdülhamid'in Mabeyn Başkatipliğini (Özel Kalem Müdürü) yapmış, Türk tarihinin hakkında en çok konuşulan pâdişahlarından birinin en yakınında bulunmuş önemli bir zâttır. İşte bu kitap, Tahsin Paşa'nın Sultan Abdülhamid'in tahttan indirilmesi ile son bulan on dört senelik vazifesi sırasındaki gözlemlerinden oluşmaktadır.

Tahsin Paşa, Sultan Abdülhamid'in azlinin ardından, görevden alınarak Sakız Adası'na sürüldü. Bir süre sonra affedilerek yurda döndü. Cumhuriyetin ilanından sonra Tekel Tütün Deposu'nda kâtiplik

* Uluslararası Güvenlik Stratejileri Doktoru, fatiherbas@gmail.com

yaptı. 1930 senesinde vefat etti. Hatıraları 1930-31 yıllarında Milliyet Gazetesinde tefrika halinde yayımlanmış, bilahare 1931’de Muallim Ahmet Halit Kitabevi tarafından kitap haline getirilmiştir. Söz konusu hatıralar 1999 yılında da Boğaziçi Yayınları tarafından basılmıştır.

Aslında kitaba “Tahsin Paşa’nın Hatıraları” isminden ziyade, “Tahsin Paşa’nın Hatırladıkları” nev’inden bir isim belki daha münasip olurdu. Çünkü Paşa’nın da ifade ettiği gibi, bu kitap Tahsin Paşa’nın Mabeyn Başkatipliği görevi sırasında yaşadıklarından hatırladıklarını ihtiva etmektedir. Böyle olunca yazılanların kat’iliğine bir başka gözle bakmak uygun olacaktır. Hâtıralar, bizatihi subjektiflik içeren yazılardır. Bir de buna yaşandığı zamandan sonra kaleme alınması eklenince kitapta anlatılanları ona göre değerlendirmenin, üzerindeki zaman tahribatı ve yazıldığı zamanının tesirini de dikkate almanın uygun olacağı düşünülmektedir.

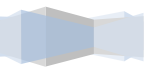
Tahsin Paşa’nın hatıraları 352 sayfadan oluşmaktadır. Kitapta, “içindekiler” bölümü yer almadığı gibi anlaşılır bir bölümlenme de söz konusu değildir. Paşa, hatıralarına Saray’a girişini anlatarak başlamaktadır. Görev yaptığı sarayı, sarayın teşkilatını, müdavimlerini, şehzadeleri, paşaları ve ille de Sultan Abdülhamid’i tanıtarak devam eder. İlk bölümden itibaren anlattığı ve kitabın sonuna kadar defalarca hakkındaki gözlem ve fikirlerini ifade ettiği karakterlerin başında, Sultan Abdülhamid tarafından dokuz defa Sadrazam yapılan Said Paşa gelmektedir. Tahsin Paşa’ya göre Said Paşa, jurnalciliğin yerleşmesini sağlayan ve Abdülhamid’deki vesveseyi tahrik eden baş aktördür. Hatta yazar o kadar ileri gitmektedir ki, ona göre Said Paşa’nın yerinde pâdişaha bu kadar yakın başka bir insan olsa idi, Abdülhamid’in başka türlü bir pâdişah olacağını iddia ediyor.

Osmanlı Bankası baskını ve bu çerçevede Ermeni komitelerinin faaliyetleri ve isyanları kitapta önemli yer işgal etmektedir. Padişaha suikast ihbarları, suikast girişimleri ve bunların Sultan Abdülhamid üzerindeki etkileri ele alınan mühim hususlardandır.

Balkan Siyaseti, Alman İmparatoru ile ilişkiler, İngiltere ile meydana gelen sorunlar, Yahudi Devleti kurma gayretlerinde yaşananlar, Mısır Hıdivi ile ilişkiler, Yabancı basın faaliyetleri ve onlarla ilişkiler, iç ve dış isyanlar, harp durumları ile meşrutiyetin 1908’de ilanına kadar geçen sürede meşrutiyet öncesi iç ve dış gelişmeler ana başlıklar olarak sayılabilir.

Dış politika ile ilgili anlattığı hadiselerden biri, donanmanın bir diplomasi ve caydırıcılık aracı olarak kullanıldığı Sisam ayaklanması ile ilgili olanıdır. Sisam’da karışıklıklar olması üzerine Sultan Hamid, Bahriye Nazırı’na emir vererek Mesudiye zırhlısının ve üç gambotun hazırlanmasını emreder. Hazırlıklar tamamlandınca tespit edilen gemiler Sisam’a gider ve demirler. Asilerin söz dinlememesi üzerine gemiler bombardımana başlar ve isyan sona erer. Kitapta buna benzer başka hadiseler de yer bulmaktadır.

Buna ilave olarak özellikle II. Abdülhamid’in iktidarı söz konusu olunca en çok konuşulan konulardan biri olan jurnalcilik meselesi kitapta dağınık olarak ve büyük yer tutacak şekilde ele alınmış vaziyette. Aslında “jurnal” meselesi ile ilgili olarak da II. Abdülhamid’in karakteri, alışkanlıkları, onun üzerinde tesiri bulunan insanlar, saray etrafında kümelenmiş karakterler ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Tek bir kişinin gözlem ve hatırladıkları ile II.Abdülhamid hakkında sağlıklı bir karar verilemez ancak, bu kişinin padişahın en yakınındaki bir kişi olması, hatıraları önemli ve değerli kılıyor.

Daha önce de arz edildiği gibi, kitabın en zayıf tarafı, hatırlananlardan oluşmuş olması. Öte yandan hatıraların cumhuriyet kurulduktan sonra kaleme alınmış olmasının kitap üzerinde tesiri olduğu düşünülmektedir. II.Abdülhamid bir dönemin ve hatta günümüzün de en çok eleştirilen padişahlarından biri olduğu için 1930'larda onun hakkında olumlu şeyler yazmanın kolay olmayacağını kabul etmek gerekir. Doğrudan kitabın konusu ile ilgisi yokken Sultan Vahideddin'in saltanatı ve kişiliği ile ilgili yazılan paragraf, İsmet İnönü hakkında kullanılan övücü cümleler ve dönüp dönüp Sultan Abdülhamid'in istibdadı ve benzeri konulardan bahsedilmesi dönem tesirinin göstergelerindedir.

Öte yandan, her ne olursa olsun, II.Abdülhamid'in çok güvenerek yanında on dört sene boyunca vazifelendirdiği Tahsin Paşa'nın gözlemlerinin de çok önemli olduğu kabul edilmelidir. Bu yazılanlardan padişahın hataları, takıntıları, zayıf noktaları, merhameti, zekâsı, cömertliği, zevkleri, hayat biçimi, güvensizliği, her şeyi kontrol altında tutma isteği gibi yönleri hakkında bilgi edinilmiş oluyor.

Kitabın zayıf noktalarından biri, makul bir akış ve düzen içinde yazılmamış olması. Bu hali ile birçok yerde tekröre rastlanıyor. Aynı konular başka başka yerlerde ele alınabiliyor. Anlatımda kronolojiye bağımlı kalınmaması okuyucuyu yoran noktalardan biri olmuş.

Tahsin Paşa'nın hatıralarında şu konuları ön plana getirme gayretini görmek mümkün:

- Abdülhamid'in vesveseleri ve bu durumu tetikleyen kişiler ve olaylar,
- Said Paşa'nın padişah üzerindeki olumsuz etkisi,
- Saray protokolü,
- Jurnalcilik,
- Abdülhamid'in diplomasi kabiliyeti ve dış siyaset esasları,
- Şahsi emniyeti için itimat ettiği kişiler ve gruplar,
- Abdülhamid'in özellikleri ve bu özelliklerden bir zaaf olarak yararlananlar,
- İngiliz etkisi altında olan ve kalan Osmanlı Paşaları,

Netice itibarıyla Tahsin Paşa'nın Yıldız Sarayı Hatıraları, Türk tarihinin önemli ve karmaşık bir dönemi olan 19. Yüzyılın son yılları ile 20. Yüzyılın ilk yıllarını iyi anlayabilmek için okunması gereken kitaplardan biri. Her ne kadar kitap yazılanların yaşandığı devirde kaleme alınmamış ve iyi bir düzenleme ile kitap haline getirilmemiş olsa da, muhtevası bakımından dolu, objektif olma gayretinde bir eser.

